

Weerwolven, witte wieven en spoken: waar zijn ze gebleven?

Verleden tijd

Door Jaap Kwak

■ Het is niet meer wat het geweest is met de witte wieven, de eedmantjes en de spoken. Er is nauwelijks nog een wief te vinden dat wit wil zijn, eedmantjes worden nog slechts op gezag van Marten Toonder en vergelijkbare geestelijke vaders aangetroffen en voor een beetje spook moeten we al snel in Engeland zijn. En dat, terwijl we er in het Noorden toch zo ruim in zaten. Waar zijn de weerwolven gebleven, de aulken, de zeewiefkes en de werkgeesten? In de boekjes. Dan daarin maar even gekeken.

Door Jaap Kwak en Cees Stolk

Bij de witte wieven beginnen we dan maar. Ze waren overal te vinden, tot op de dijk bij Oterdum, waar het nu ook griezelen is, maar dat terzijde. Oterdum had trouwens wel meer vreemde gasten rondlopen. Weet u van de Oldenburger? Die sjouwden in de tijd van opa als het ruig weer was met een ladder langs de zee, waarop een dode lag. Dat kwam zo: ooit waren ze met zijn vijven ter plekke aan het werk om een dijkgat te dichten. Ze kregen ruzie en één van hen liet daarbij het leven. De overgebleven vier gooiden hem in het dijkgat en maakten dat vervolgens dicht. Van hem zouden ze geen last meer hebben, dachten ze. Maar dat is anders uitgekomen: iedere keer als zee en wind tekeer gaan moeten ze hem weer op een ladder dragen. Althans, moesten, want zijn ze nog vernomen, de laatste jaren?

Borries

De borries ziet men vandaag de dag ook niet meer. Die grote zwarte joekel van een hond die ongetwijfeld als woonplaats voor de boze diende. Hij was

ook overal te vinden. In Bourtange wist men zelfs precies hoe de route liep die het beest gewoon was af te leggen. Van 't Spoukankje (waar het natuurlijk ook al niet pluis was) over de Loane naar de Duitse grens, vervolgens achter de Pallerd langs en dan op de Spinbaarg bij Jipsinghuizen aan. Welke tocht ons bij weer een ander bovennatuurlijk wezen brengt: het spinwief. Dat zat daar maar als heks en liet haar draden snorren. De overlevering heeft wat haar betreft geen kwaad aan te bieden. Ze zou ook moeilijk te pakken zijn geweest, anders dan de in de buurt wonende Wobke Holschemaekers, die wel van vlees en bloed was en die voor haar vermeende heksendaden brandend het leven liet.

De Spinberg is al lang weggegraven, en het spinwief heeft het daardoor wellicht voor gezien gehouden en anders kramp in de vingers; zij wordt in ieder geval niet meer gehoord.

Datzelfde geldt voor de dikke witte ram met kromme horens die even verderop, in het Weender Bos, de omgeving onveilig maakte. Een inwoonster van Wollinghuizen werd eens door hem aangesproken met „Hou is 't mit die, Jaantje?“, maar meestal waren de gevolgen van een ontmoeting met hem ernstiger. Vroeger woonde op die plek een boer die altijd zo bokachtig was tegen zijn personeel en dus moet hij voor straf in zo'n dier zijn veranderd. Maar ook hij is inmiddels uitgewoed, hoewel het in dit geval een beetje oppassen is. Het Weender Bos, officieel Liefstingsbroek, is immers natuurmonument en verboden terrein voor de wandelaar. Wie weet.

Pastorie

Terug naar Bourtange dan

maar, want daar hadden we nog het spook van de pastorie. Uit „Heksen- en duivelsverhalen in Groningerland“ hier het letterlijke verhaal, in 1927 verteld door Tjapke Mennenga uit de Pallerd:

„Wel zollen aal nait in dij òlle pasterij woond hemmen? Domies vanzulf, as ze ain harren. Doar hemmen ambtenoaren in woond, doar hemmen òfsieren in regaierd. Gewoon volk het ter in touhòllen, mor ook hóóg volk, oadelk volk.

Mor al wazzen ze ook van oadel, doarom wazzen ze nait schatriek. Ze wazzen dood-aarm, zó aarm, dat de vrouw zulf bie de kas zaten het om der geld oet te hoalen. Ze zatten vol schulden en konden naargns meer wat te laine kriegen.

En nou is Boertange al zo laank Boertange van vrouger nait meer. Kommandant is vot, soldaoten binnen vot, volk van oadel woont ter nait meer. Palisoaden en batterijen binnen der nog allain in noam. De waarken, de poorten, de haile vesting is verdwenen, mor de òlle oadelke Doame is ter nog!

Allenachten komt ze van opkoamer heur, gaat de laange gaange deur en ieder stap dij ze dut gefte de dikke sleutelbos, dij de op zied dragt, geluud.

Koamerdeure gaat open... vanzulf... en wieder komt ze nait. Ze zain teminsent niks. Mor op dat aigenste ogenblik komt alles in bewegen, de schèlle, de gloazen rinkelen en alles, wat op bozzem staat.

Zehemmen deure al wel drijmoal weer dicht doan, mor hai gaat vanzulf weer open. Dat helpt niks! Drij manlu hemmen in de pasterij de wacht hòllen. Ze wollen dij spoukerij onnerzuiken. Mor 't was weer 't zulfde: deure ging ook weer vanzulf open en vlouwer blijft ook altied gelieke nat. Dij kinnen ze mit gain middel dreuge kriegen.

Zai lopt ook wel ais boeten. Op 'n oavend zatten Jaan van Oosterom en ik veur 't hoes. Dou begon 't te regenen en wie gingen onner dikke boom stoan bie Woag.

Sluier

Dou zagen wie inains 'n groot vrouwspersoon lopen mit 'n sluier om kop.

„Dat is Jannoa, vanzulf,“ zeden wie, „zai het zuk verklaid as 'n grode doame. Woar zol ze dij sluier heerkregen hemmen?“

Wie wazzen dou ja net zo jonk as Jannoa en gelieke gek op gekhaid en wie vlogen heur achternoa, 't gankje in tussen twij hoezen. Ik van ain kaante en Jaan van anner kaante, zodat wie heur altied kriegen mozzen. Ze zo d'r aan, mit heur gekhaid! Mor... der was gain mèn... en 't haar Jannoa ook nait west. Ze was in hoes en rusteg aan 't waark.

„Ie mouten dij òlle doame rusteg lopen loaten,“ zee heur voader. Dijhar heur wel voaker zain en dij wos wel dat 't 'n ongelukkege geest was, dij nait rusten kon, omdat ze geld nomen har oet de kas, doar heur man op pazzen mos.“

Wie nu in Bourtange (want zo moet men dat eigenlijk schrijven, natuurlijk) komt, zal de dame niet meer aantreffen. De pastorie is ook weg, trouwens, gesneuveld vanwege de reconstructiedrang. Op de plaats van het gebouw staat nu 's Lands Huys, waar de glazen ook wel rinkelen, maar de deur dicht blijft als het sluitingstijd geweest is.

Wennen

Men moet er kennelijk maar aan wennen dat deze tijd de geesten niet goed gezind is. En de omstandigheden waaronder weerwolven goed gedijen zijn er kennelijk ook niet meer.

tekening Henk Steenhuys

▲ Spoken, witte wieven en weerwolven: waar zijn ze gebleven?

Mensen - hoewel... - als Engel Pompkeblad en Toon Eendvogel, beiden van het Aulkenvolk, wier namen ooit een siddering bij de Westerwolders teweegbrachten, vliegende heksen als Pool-Hille, die ooit twee Winschoter meisjes vliegend naar Beerta bracht, werkgeesten, die - gewoonlijk in gezelschap van een witte hond - voor arbeidslawaai zorgden terwijl er niks leek te gebeuren, ze zijn historie geworden.

Nachtmerries, die hebben we nog wel, al weten we misschien niet wat we ons daar precies bij moeten voorstellen. Welnu, een nachtmerrie („Groninger Volksverhalen“) is een „òld laank wief mit moagere arms. 's Nachts as ie goud in sloap binnen, komt ze der stil aan; minnegain het heur zain, mor heurd hèie heur nog nooit. Ze springt op joe, knipt joe bórst en haals dicht, zodat ie

meer as doodsbenauwd worden. Mor 't alderslimste is, dat ie kinnen nait roupen, en ie kinnen joe haidal nait bewegen; nog gain vin kinje verreppen“.

In andere verhalen trouwens gaat het om wurgrage katten. In ieder geval, belangrijk is het antwoord op de vraag hoe eraf te komen. Aldus: „As ter niks veur 't ber staat, din kinnen ze der langs. As ie slòppen of schounen veur 't ber zetten mit tonen noa 't ber tou, din binnen ze haidal vot kloar. Mor as ie ze aansom zetten, kinnen ze niks begunnen. Ondersteboven is ook goud. Kruzlings is nóg beter; din heie nooit gain last. Mor 't allerbeste is, dat ie wat veel streuen; dat helpt zo bot.“

Maar dat betekent natuurlijk wel, dat ook dát verschijnsel het op den duur voor gezien zal gaan houden. De keus is aan de lezer.